

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра медсестринства

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КЛІНІЧНЕ МЕДСЕСТРИНСТВО В ХІРУРГІЇ

Ступінь вищої освіти «бакалавр»

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 223 «Медсестринство»

Спеціалізація: медсестринство

2019-2020 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Клінічне медсестринство в хірургії»
для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 223
«Медсестринство»

Розробник: Гаєвський С.О. кандидат медичних наук, доцент кафедри
медсестринства

Робоча програма затвердження на засіданні кафедри медсестринства

Протокол від "28" 08 2019 року № 1

Завідувач кафедри медсестринства Габрель Р.Т. (Габрель Р.Т.)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	Нормативна	
	Спеціальність (професійне спрямування): 223 «Медсестринство»	Рік підготовки:	
		4-й	
	223 «Медсестринство»	Семестр	
Загальна кількість годин - 120		7-й	8-й
	Ступінь вищої освіти: бакалавр	Лекції	
		12 год.	8 год.
		Практичні	
		24 год.	16 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		60 год.	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 4			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання-120 год.; 60 год.-аудиторні заняття,60 год.-самостійна робота (50% до 50%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: отримання студентами спеціальності 223 «Медсестринство» професійних, теоретичних та практичних знань щодо використання основних навичок медичної сестри для роботи у хірургічному відділенні стаціонару та поліклініки, яка повинна вміти спостерігати за хворими, оцінювати їхній стан, досконало володіти технікою медсестринських маніпуляцій, складати план догляду за пацієнтом, надавати першу долікарську допомогу, проводити профілактику післяопераційних ускладнень, диспансерне спостереження за хворими, пропагувати здоровий спосіб життя.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Клінічне медсестринство в хірургії» є вивчення принципів санітарно-протиепідемічного режиму в лікувальних закладах;

принципів організації роботи відділень хірургічного профілю; ознайомлення студентів із роллю і завданням медичної сестри в лікувально-діагностичному процесі;

Завданням курсу є вивчення методик та набуття необхідних навичок для роботи медичною сестрою хірургічного відділення, а саме:

направленням і транспортуванням хірургічних хворих за призначенням; вивчення універсальних потреб людини;

етиології, основних клінічних симптомів хірургічних захворювань;

методів об'єктивного обстеження, діагностики, принципів

лікування хірургічних хворих;

ознайомлення з принципами й плануванням організації індивідуального догляду за хірургічними хворими, методами диспансерного спостереження;

тактикою медичної сестри при наданні екстреної

долікарської допомоги;

принципами медичної етики й деонтології,

міжособистісними аспектами спілкування.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальні:

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації.
- Здатність до пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел.
- Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- Здатність використовувати інформаційні та комунікативні технології.
- Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт.
- Здатність до міжособистісної взаємодії.
- Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати ідеї.
- Здатність діяти на основі етичних міркувань.
- Здатність до адаптації та дії в новій ситуації
- Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності вільного демократичного суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
- Основи законодавства України про охорону здоров'я;
- Накази та інструктивні листи МОЗ України, які регламентують роботу лікувальних закладів;
- Моральну та юридичну відповідальність за збереження професійної таємниці;
- Сучасний стан захворюваності на хірургічні та онкологічні захворювання в регіоні, Україні, світі.

II. Фахові:

- Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та наказів МОЗ України, матеріалів ВООЗ.
- Здатність застосовувати професійні та правові стандарти в медсестринській практиці.
- Здатність інтерпретувати теоретичні знання при вивченні дисциплін гуманітарної та соціально-економічної профілю, дисциплін природничо-наукового циклу в практичній діяльності.
- Здатність використовувати теоретичні знання та практичні уміння в результаті вивчення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки для виконання

сестринських втручань відповідно до клінічних протоколів та стандартів сестринської діяльності.

- Здатність усвідомлювати етичні елементи філософії сестринської справи, дотримуватись принципів сестринської етики та деонтології, викладених у клятві Флоренс Найтінгейл та Етичному кодексі Міжнародної ради медичних сестер.
- Здатність усвідомлювати важливість самоосвіти та самовиховання в житті та діяльності медичної сестри, безперервності процесів навчання та професійного удосконалення.
- Здатність дотримуватись мистецтва спілкування в медсестринстві та комунікативного зв'язку з пацієнтами.
- Здатність орієнтуватись у визначенні основних потреб людини згідно з рекомендаціями Європейського регіонального бюро ВООЗ для медичних сестер Європи.
- Здатність організовувати етапи сестринського процесу.
- Здатність застосовувати практичні знання та вміння для розв'язання завдань, пов'язаних з етапами сестринського процесу.
- Здатність оцінювати стан пацієнта з метою встановлення медсестринського діагнозу, планування сестринських втручань, їх реалізацію і корекцію.
- Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності до вимог санітарно-протиепідемічного режиму та виконання заходів щодо профілактики внутрішньолікарняної інфекції.
- Здатність виконувати залежні сестринські втручання в надзвичайних ситуаціях у мирний та воєнний час.
- Здатність виконувати незалежні, залежні та взаємозалежні сестринські втручання при наданні медичної допомоги за принципом сімейної та паліативно-хоспісної допомоги тяжкохворим.
- Здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення з метою профілактики захворювань та поліпшення здоров'я.
- Здатність проводити сестринську педагогіку з тяжкохворими та їх родичами з метою навчання їх самодогляду та профілактики потенційних проблем.
- Здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності до вимог охорони праці, техніки безпеки та протипожежної безпеки.
- Здатність забезпечувати належне зберігання та використання наркотичних та сильнодіючих лікарських засобів медичного призначення в умовах лікувально-профілактичних закладів.
- Здатність організовувати систему адміністративного діловодства та документування в умовах лікувально-профілактичних закладів згідно з нормативно-правовими актами України.
- Здатність проводити адаптаційні заходи для профілактики синдрому вигорання медичних сестер.
- Здатність оцінювати принципи здорового способу життя і дотримуватись основ санології в практичній діяльності.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Концептуальні основи завдання хірургічної служби в Україні, обстеження пацієнта медичною сестрою, профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри. Гемостаз та тактика гемотрансфузії.

Тема 1. Вступ до хірургії.

Хірургія — розділ медицини, основним лікувальним засобом якого є хірургічні маніпуляції та операції. Нарис з історії хірургії. Причини, які заважали розвитку хірургії. Відкриття антисептики й асептики, знеболювання та груп крові. Початок розвитку сучасної хірургії, диференціація хірургічних спеціальностей та становлення хірургії як науки. М.І. Пирогов — видатний хірург, учений-анатом, засновник військово-польової хірургії. Визначні хірурги ХІХ—ХХ ст.:

М.В. Скліфосовський, М.І. Пирогов, О.М. Бакулев, П.І. Дьяконов, С.П. Федоров, О.В. Вишневський, М.М. Петров, Б.В. Петровський та ін.

Українська школа хірургів:

В.О. Караваєв, О.П. Кримов, М.М. Дітеріхс, С.П. Коломнін, В.П. Філатов, О.О. Шалімов, М.М. Амосов та ін.

Місце хірургії в сучасній медицині. Організація та структура хірургічної служби України, основні хірургічні заклади військової та цивільної медицини.

Хвороба та етапи її розвитку. Уявлення про етіологію, патогенез, клінічні симптоми та синдроми, перебіг хвороби, діагноз, прогноз хвороби, види лікування.

Розвиток медсестринства в Україні. Медсестринські теорії концептуальні моделі, які діють у сучасних умовах.

Впровадження в хірургічну практику медсестринського процесу, його етапів.

Міжособистісні аспекти спілкування.

Принципи медичної етики і деонтології при обстеженні, лікуванні, догляді за пацієнтами та під час спілкування з їхніми родичами.

Дотримання правил ТБ. Знищення та знезараження предметів, забруднених кров'ю, екскрементами хворих.

Складання плану заходів профілактики поширення ВІЛ- інфекції, гепатиту С.

Охорона праці в галузі.

Тема 2. Обстеження пацієнта медичною сестрою.

Коротке оцінювання загального стану пацієнта.

Методи обстеження пацієнта: суб'єктивні, об'єктивні, додаткові.

Суб'єктивний метод обстеження (бесіда, інтерв'ю):

паспорти дані, основні скарги, історія проблеми, анамнез, історія сім'ї.

Об'єктивні методи обстеження: огляд (загальний, місцевий), правила його проведення, послідовність.

Діагностичне значення. Загальне уявлення про метод пальпації, перкусії, аускультативної.

Правила та техніка проведення їх. Діагностичне значення. Аналіз даних суб'єктивного

й об'єктивного методів обстеження пацієнта. Мета аналізу: встановити проблеми (наявні чи потенційні) пацієнта, установити сестринський діагноз, заповнити листок сестринського оцінювання стану пацієнта.

Загальне уявлення про додаткові методи дослідження: лабораторні та інструментальні (рентгенологічні, ендоскопічні, ультразвукові, радіоізотопні, методи функціональної діагностики).

Підготовка пацієнта до додаткових методів дослідження. Правила взяття матеріалу для лабораторних досліджень, транспортування його до лабораторії. Виконання нескладних лабораторних досліджень (експрес-методами).

Тема 3. Профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри.

Роль мікрофлори, наявності вхідних воріт і стану макроорганізму в розвитку гнійної інфекції. Екзогенна та ендогенна хірургічна інфекція. Поняття про внутрішньолікарняну інфекцію, її профілактика.

Асептика — комплексна система профілактичних і лікувальних засобів у боротьбі з інфекційними ускладненнями та захворюваннями.

Санітарно-гігієнічні й протиепідемічні заходи для поліпшення медичної допомоги хворим і потерпілим з гнійними захворюваннями; їх профілактика згідно з чинними наказами.

Основні принципи асептики: стерилізація та ізоляція. Профілактика повітряної, краплинної, контактної та імплантаційної інфекції. Фізичні та хімічні методи стерилізації. Термічні засоби: пастеризація, паровий, сухоповітряний, обпалювання і прожарювання.

Променева, газова стерилізація. Контроль стерилізації. Профілактика імплантаційної інфекції. Підготовка рук та стерилізація їх перед операцією. Надягання стерильної білизни, оброблення операційною поля.

Антисептика — комплексний метод знищення інфекції в рані та організмі людини.

Види антисептики, основні групи хімічних речовин і способи застосування їх.

Операційний блок, оснащення, режим роботи, прибирання. Забезпечення режиму асептики, антисептики на етапах хірургічної допомоги.

Тема 4. Гемостаз.

Поняття про кровотечу та крововтрату. Класифікація крововтрати. Класифікація кровотеч за причиною, зв'язком з навколишнім середовищем, наявністю проявів, часом виникнення, об'ємом крововтрати та за повторюваністю. Синдром гострої анемії, геморагічний шок, клінічні та лабораторні критерії оцінювання крововтрати, клінічні ознаки кровотечі з легенів і травного тракту. Тактика медичної сестри щодо гематом і крововиливів. Лабораторні та спеціальні методи діагностики. Механізм самостійного спинення кровотечі. Тимчасове й остаточне спинення кровотечі. Фізичні, хімічні, біологічні і механічні методи. Перша допомога під час зовнішніх і внутрішніх кровотеч на етапах надання медичної допомоги. Особливості інтенсивної терапії і догляду за хворими в умовах стаціонарного лікування.

Тема 5. Тактика медсестри при гемотрансфузії.

Інфузійно-трансфузійна терапія в сучасній хірургії, реаніматології та інтенсивному лікуванні. Правові аспекти гемотрансфузій. Способи введення інфузійних речовин. Комплекс заходів з проведення гемотрансфузій. Показання, протипоказання до переливання крові та її компонентів. Основи ізосерології. Система груп крові АВО та система резус. Визначення груп крові за допомогою стандартних сироваток та цоліклонів анти-А і анти-В реагентів. Поняття про резус-фактор. Визначення резус-належності експрес-методом стандартними антирезусними сироватками і цоліклональними D і C реагентами. Визначення якості крові та препаратів крові. Необхідні проби на сумісність еритроцитної маси донора і реципієнта. Методи і техніка гемотрансфузій. Помилки й ускладнення під час переливання препаратів крові.

Догляд за хворими під час і після гемотрансфузії, лабораторний контроль. Донорство та його джерела. Необхідність обстеження донорів на вірусний гепатит, СНІД, сифіліс. Компоненти і препарати крові, їх клінічне застосування. Документація у випадку гемотрансфузій. Кровозамінники та гемокоректори.

Класифікація розчинів за групами. Поняття про повне і часткове парентеральне харчування. Ускладнення в разі переливання кровозамінників, перша медична допомога при цьому. Організація служби крові в Україні.

Кредит 2. Лікування хворого у хірургічному відділенні. Доопераційний та післяопераційний період. Поняття анестезії та премедикації.

Тема 6. Знеболювання в діяльності медичної сестри.

Поняття про біль і знеболювання. Історія знеболювання. Анестезіологія — окрема медична спеціальність. Спільність її з реаніматологією та інтенсивною терапією. Поняття про загальне і місцеве знеболювання. Теорії наркозу. Види наркозу залежно від способів введення наркотичної речовини. Поняття про сучасну багатокомпонентну анестезію.

Основні речовини для проведення наркозу. Апаратура для наркозу та анестезіологічні інструменти. Штучна гіпотермія. Підготовка хворих до анестезії, премедикація. Клінічний перебіг наркозу та його стадії, можливі ускладнення. Тактика в разі ускладнень, їхня профілактика. Неінгаляційний наркоз, його різновиди, переваги та недоліки. Участь медичної сестри в оформленні медичної документації із загального знеболювання. Місцеве знеболювання, механізм і види місцевої анестезії. Найпоширеніші анестезувальні засоби. Показання і протипоказання до проведення місцевої анестезії. Оснащення і техніка інфільтраційної, провідникової за методом Лукашевича—Оберста, внутрішньокісткової, внутрішньовенної та місцевої анестезії за методом О.В. Вишневського.

Спинномозкова і перидуральна анестезія. Техніка проведення, протипоказання, можливі ускладнення, профілактика. Новокаїнова блокада, її різновиди і показання до проведення. Можливості анестезіологічного забезпечення на різних етапах надання хірургічної допомоги. Участь медичної сестри в проведенні місцевої анестезії.

Тема 7. Неоперативна та оперативна хірургічна техніка.

Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок.

Основні перев'язувальні засоби та матеріали. Транспортна і лікувальна іммобілізація. М'які пов'язки: бинтові, клейові, косинкові, пращоподібні та пов'язки з підручних матеріалів. Правила бинтування. Основні типи бинтових пов'язок. Тверді пов'язки, різновиди й оснащення для їх накладання

Тема 8. Догляд за хворими в передопераційний період.

Організація хірургічного відділення, його структура, розміщення, палати, перев'язувальна, режим роботи, прибирання. Лікарський план обстеження і лікування хворого та його значення для роботи молодшого медичного персоналу.

Поняття про загальний догляд за хірургічними хворими. Санітарно-гігієнічні вимоги до медичного персоналу та хворих. Особливості організації харчування хірургічних хворих.

Визначення показань і протипоказань до знеболювання та операції (абсолютні, відносні). Оцінювання операційного ризику. Підготовка хворого до операції. Мета передопераційної підготовки: підготовка нервової, серцево-судинної систем, органів дихання, травного тракту. Підготовка операційного поля.

Премедикація. Транспортування хворого в операційну. Особливості підготовки до ургентних і планових операцій. Необхідний обсяг лабораторних та інших спеціальних методів обстеження: для проведення операцій різного обсягу та загального знеболювання.

Тема 9. Догляд за хворими в післяопераційний період

Післяопераційний період, його фази та варіанти перебігу. Порушення функцій життєво важливих органів і процесів обміну після операції. Організація роботи і

гігієнічний режим у відділенні реанімації та інтенсивної терапії (ВРІТ), оцінювання загального стану хворого. Клінічний і моніторний нагляд за хворим.

Післяопераційні ускладнення, їх профілактика і усунення:

психічні та невротичні розлади, порушення діяльності серцево-судинної системи, дихання, травного тракту, сечовиділення. Можливі ускладнення в ділянці рани і дренажів. Післяопераційний режим, дієта, лікувальна фізкультура.

Лабораторний і функціонально-діагностичний контроль за станом хворого. Документація ВРІТ. Поняття про реабілітацію хірургічних хворих після операції.

Тема 10. Загальні проблеми під час догляду за хворими із хірургічною інфекцією

Гострі гнійні захворювання шкіри (фурункул, карбункул, гідраденіт, абсцес, флегмона, бешиха, еризипелоїд). Клінічна картина, особливості перебігу та лікування у разі цих захворювань. Тактика медичної сестри при цьому. Запальні захворювання судин (лімфангіїт, лімфаденіт, флебіт, тромбофлебіт). Причини, клінічні ознаки та лікування.

Небезпечність ускладнень гострого тромбофлебіту нижніх кінцівок. Гнійно-запальні захворювання кісток і суглобів (бурсит, тендовагініт, артрит, остеомієліт). Причини, особливості клінічної картини і лікування залежно від локалізації процесу. Роль медичної сестри в діагностиці та забезпеченні лікування хворих з окремими видами гнійних захворювань.

Поняття про клостридіальну й неклостридіальну анаеробну інфекцію. Газова гангрена: збудники, форми, загальні й місцеві прояви. Профілактика, протиепідемічні заходи і принципи лікування.

Правець: шляхи проникнення збудника й умови розвитку захворювання. Клінічні ознаки та профілактика, лікування й догляд за хворими.

Гнильна неклостридіальна анаеробна інфекція, причини виникнення, особливості клінічної картини та лікування. Організація догляду за хворими.

Види сепсису. Класифікація, клінічна картина, місцеві та загальні прояви захворювання. Токсикоінфекційний шок, симптоми, перша медична допомога, інтенсивна терапія, комплексне лікування й особливості догляду за хворими.

Поняття про специфічну інфекцію. Особливості захворювань, які потребують хірургічного лікування. Сибірка: причини, форми, клінічні ознаки, обов'язковість консервативної терапії. Дифтерія ран: особливості перебігу ранового процесу, специфічна терапія, застосування антибіотиків та антисептиків. Протиепідемічні заходи й особливості догляду за хворими. Тактика медичної сестри під час виявлення таких хворих. Особливості надання допомоги хворим з укушеними ранами.

Туберкульоз, який потребує хірургічного лікування, його форми. Туберкульоз лімфатичних вузлів: ознаки та лікування. Кістково-суглобовий туберкульоз: місцеві та загальні симптоми, діагностика, хіміотерапія, санаторно-ортопедичне, оперативне лікування та реабілітація хворих.

Актиномікоз: клінічна картина, діагностика і лікування.

Хірургічна проблема СНІДу.

Кредит 3. Поняття про травму. Закриті та відкриті механічні ушкодження.

Електротравма. Онкохворі.

Тема 11. Синдром порушення кровообігу, змертвіння, виразки, нориці

Чинники місцевого некрозу тканин. Види змертвінь. Клінічні ознаки сухої й вологої гангрени. Поняття про тромбоз і емболію: клінічна картина, профілактика і лікування.

Пролежні: екзо-, ендогенні причини, клінічний перебіг, профілактика і лікування.

Виразки, їхні види, клінічні ознаки, консервативні й оперативні методи лікування.

Уявлення про нориці; класифікація, діагностика, лікування. Вроджені хірургічні захворювання, причини виникнення, різні вади розвитку в дітей і дорослих.

Своєчасна діагностика — запорука одужання хворих. Методи корекції природженої патології.

Тема 12. Закриті та відкриті механічні ушкодження. Догляд за хворими

Уявлення про травму. Види травматизму та його профілактика. Організація травматологічної допомоги.

Ускладнення травм — безпосередні, найближчі та пізні. Особливості обстеження травматологічного хворого, дослідження місця ушкодження. Організаційні та лікувальні принципи надання першої медичної допомоги. Види закритих травм

м'яких тканин: забиття, розтягнення, розрив, струс, здавлення. Особливості діагностики, надання першої допомоги та лікування. Вивихи, їхні види, діагностика і лікування.

Уявлення про переломи кісток: класифікація, клінічні ознаки, надання першої допомоги. Зростання переломів. Фактори, що уповільнюють зростання. Принципи лікування. Особливості догляду за травматологічними хворими.

Уявлення про поранення та рану. Види ран, розподіл їх за характером ушкодження.

Клінічні ознаки ран, класифікація за стадіями розвитку інфекційного процесу. Етапи перебігу ранового процесу. Види загоєння ран. Основи надання першої медичної

допомоги в разі поранень. Загальні принципи первинного хірургічного оброблення ран. Антибактеріальна, хіміотерапія. Особливості лікування у випадках гнійних ран.

Симптоми нагноєння рани, консервативне та хірургічне активне лікування, використання протеолітичних ферментів, загальної та місцевої антибіотикотерапії, УФО, лазера, гіпербаричної оксигенації. Вторинне хірургічне оброблення рани.

Особливі види ранової інфекції. Вогнепальні поранення. Особливості перебігу і лікування.

Тема 13. Термічні ушкодження. Електротравма.

Опіки. Класифікація термічних опіків. Визначення глибини ушкодження тканин і площі опіку. Послідовність надання першої медичної допомоги хворим, боротьба з опіковим шоком, місцеве лікування в разі опіків. Роль охолодження та раннього

первинного хірургічного оброблення ушкодженої ділянки для поліпшення результатів подальшого лікування.

Опікова хвороба: періоди та клінічні симптоми, принципи лікування. Догляд за опіковими хворими. Хімічні опіки, їх види, прояви, перша медична допомога і

лікування. Відмороження. Види холодової травми. Класифікація відморожень, періоди і ступені розвитку. Перша допомога на догоспітальному етапі та лікування.

Особливості догляду за хворими з відмороженнями.

Електротравма. Дія електроструму на організм людини — електроопік, загальні зміни в центральній нервовій та серцево-судинній системах, у диханні. Особливості

надання першої медичної допомоги, серцево-легенева реанімація, принципи.

Тема 14. Догляд за онкологічними хворими

Організація онкологічної служби в Україні. Етіологія. Уявлення про доброякісні та злоякісні пухлини. Клінічні ознаки і розвиток захворювань у разі доброякісних і злоякісних процесів.

Класифікація пухлин залежно від вихідної тканини. Форми росту злоякісних пухлин. Оцінювання поширення процесу, поділ на стадії за системою TNM. Діагностика новоутворень, лікування при передракових захворюваннях.

Поняття про радикальне й паліативне лікування злоякісних пухлин: хірургічне, променеве, гормональне, симптоматичне, комбіноване. Комплексна терапія злоякісних пухлин і необхідність застосування хірургічного лікування. Значення загальної диспансеризації населення.

Тема 15. Догляд за хворими із захворюваннями та ушкодженнями голови та шиї.

Особливості обстеження голови, шиї. Природжені дефекти і пухлини м'яких тканин черепа. Ушкодження м'яких тканин і кісток черепа. Відкрита і закрита черепно-мозкова травма: переломи склепіння і основи черепа, забиття, струс і здавлення мозку. Синдром черепно-мозкової травми.

Особливості надання медичної допомоги та лікування черепно-мозкових травм. Ушкодження носа, щелеп. Клінічні ознаки, перша допомога, принципи лікування.

Вади розвитку органів шиї. Поранення шиї. Абсцес, флегмона, лімфаденіт шиї. Пухлини і хірургічні захворювання органів шиї (лімфогрануломатоз, лімфосаркома, рак щитоподібної залози, гортані, стравоходу). Зоб дифузний, вузловий, токсичний (базедова хвороба). Сторонні тіла стравоходу і дихальних шляхів. Опіки і рак стравоходу: клінічна картина, діагностика, перша медична допомога, лікування.

Тема 16. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів грудної клітки

Основні методи обстеження грудної клітки та її органів.

Механічна травма: забиття, вдавлення грудної клітки, перелом ребер, ключиць. Закриті ушкодження органів грудної клітки. Проникні й непроникні поранення грудної клітки, ускладнення їх.

Ушкодження легенів, серця. Гнійно-запальні захворювання плеври та легенів: гнійний плеврит, абсцес легені. Рак легені, діагностика та лікування. Оперативна корекція природжених і набутих вад і захворювань серця. Запальні захворювання грудної залози: гострий лактаційний і гострий гнійний мастит.

Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози, клінічні ознаки, діагностика, методи лікування. Профілактичні заходи для своєчасного виявлення хворих.

Кредит 4. Хірургічний процес при: ушкодження черевної порожнини. ушкодження прямої кишки, порушенні сечової та статеві системи, хребта і таза та ушкодження кінцівок.

Тема 17. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів черевної порожнини захворюваннями та ушкодженнями прямої кишки

Безпосереднє обстеження хворих з хірургічними захворюваннями живота. Аномалії розвитку черевної стінки, пупка та внутрішніх органів. Основні спеціальні та інструментальні дослідження: езофагогастроскопія, ультразвук, рентгеноскопія, лапароскопія.

Черевна грижа. Класифікація, клінічні ознаки, принципи лікування. Хірургічні

захворювання шлунка, дванадцятипалої кишки, прямої кишки, жовчного міхура, підшлункової залози. Клінічні ознаки цих захворювань і принципи лікування. Закриті і відкриті ушкодження черевної порожнини, класифікація, клінічні ознаки, діагностика.

Синдром гострого живота, перитоніт. Запальні захворювання очеревини: проривна виразка шлунка і дванадцятипалої кишки, защемлена грижа, гострий апендицит, гострий холецистит, гострий панкреатит, непрохідність кишок. Особливості діагностики, перша допомога, клінічна картина, лікування, догляд. Рентгенографія і лапароскопія в ургентній абдомінальній хірургії.

Методи дослідження прямої кишки. Ушкодження прямої кишки й сторонні тіла в ній, перша допомога. Запальні захворювання прямої кишки та навколопрямокишкової (параректальної) клітковини, тріщини відхідника, гострий проктит, геморої, гострий парапроктит, нориці відхідника і прямої кишки. Доброякісні та злоякісні пухлини товстої і прямої кишок, діагностика, лікування. Профілактичні огляди населення.

Тема 18. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів сечової та статевих систем захворюваннями та ушкодженнями хребта і таза

Особливості дослідження хворих із захворюваннями сечових і статевих органів (мануальні, інструментальні, спеціальні та лабораторні дослідження). Ушкодження органів сечової і статевих систем — нирок, сечового міхура, сечівника (уретри).

Особливості діагностики, надання першої допомоги та етапного лікування урологічних хворих на догоспітальному етапі. Гнійно-запальні захворювання нирок і сечового міхура: пієліт, пієлонефрит, пієлонефроз, гідронефроз, цистит.

Сечокам'яна хвороба, клінічні ознаки, діагностика та лікування. Захворювання передміхурової залози. Пухлини нирок, сечового міхура, передміхурової залози. Захворювання яєчок і статевих членів.

Дослідження хребта. Ушкодження хребта: компресійні переломи, переломовивихи; симптоми, методи діагностики та лікування. Ушкодження таза і тазових органів: класифікація, клінічні ознаки, особливості надання першої медичної допомоги та лікування. Синдром тривалого роздавлювання: клінічна картина, розвиток процесу, принципи надання першої медичної допомоги і подальшого лікування.

Тема 19. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями кінцівок

Вивихи і переломи верхніх і нижніх кінцівок. Гнійні захворювання пальців і кисті. Панарицій: види, діагностика, способи оперативного лікування. Облітеруючий ендартеріїт, облітеруючий артеріосклероз, причини, клінічні ознаки, діагностика і лікування.

Хвороба Рейно: клінічна картина, діагностика, лікування.

Варикозне розширення вен, тромбофлебіт і флеботромбоз; клінічна картина, діагностика, ускладнення і способи лікування. Посттромбофлебітичний синдром; класифікація, діагностика, форми захворювання, лікування.

Загальноклінічні методи обстеження хворих: знайомство з хворим, збирання анамнезу захворювання та життя, даних об'єктивного дослідження органів і систем, місць патологічного вогнища, лабораторні та спеціальні методи дослідження. Методика оформлення і ведення історій хвороб, необхідний мінімальний обсяг лабораторних та інших методів обстеження хворих. Організація та послідовність проведення діагностики, обстеження. Підготовка хворого до спеціальних досліджень. Участь медсестри в обстеженні хворих та оформленні відповідної документації.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва тем	Денна форма					
	Кількість годин					
	Всього	Іслі				
лекції		практ	сем	лаб	самост	
Кредит 1. Концептуальні основи завдання хірургічної служби в Україні, обстеження пацієнта медичною сестрою, профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри. Гемостаз та тактика гемотрансфузії.						
Тема 1. Вступ до хірургії.	6	2		-	-	4
Тема 2. Обстеження пацієнта медичною сестрою.	6	2	2	-	-	2
Тема 3. Профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри.	6		4	-	-	2
Тема 4. Гемостаз	6			-	-	6
Тема 5. Тактика медсестри при гемотрансфузії.	6		4			2
<i>Разом за кредитом 1</i>	30	4	10	-	-	16
Кредит 2. Лікування хворого у хірургічному відділенні. Доопераційний та післяопераційний період. Поняття анестезії та премедикації.						
Тема 6. Знеболювання в діяльності медичної сестри	6		2			4
Тема 7. Неоперативна та оперативна хірургічна техніка.	6		2			4
Тема 8. Догляд за хворими в передопераційний період.	6		2			4
Тема 9. Загальні проблеми під час догляду за хворими із хірургічною інфекцією.	6	2	2			2
Тема 10. Синдром порушення кровообігу, змертвіння, виразки, нориці	6	2	2			2
<i>Разом за кредитом 2</i>	30	4	10			16
Кредит 3. Поняття про травму. Закриті та відкриті механічні ушкодження. Електротравма. Онкохворі.						
Тема 11. Закриті та відкриті механічні ушкодження.	6	2	2			2
Тема 12. Термічні ушкодження. Електротравма.	6	2	2			2
Тема 13. Догляд за онкологічними хворими	6		2			4
Тема 14. Догляд за хворими із захворюваннями та ушкодженнями голови та шиї.	6		2			4
Тема 15. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів грудної клітки	6	2	2			2
<i>Разом за кредитом 3</i>	30	6	10	-	-	14
Кредит 4. Хірургічний процес при: ушкодження черевної порожнини. ушкодження прямої кишки, порушенні сечової та статеві системи, хребта і таза та ушкодження кінцівок.						
Тема 16. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів черевної порожнини та ушкодженнями прямої кишки	8	2	4			2
Тема 17. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів сечової та статеві систем та ушкодженнями хребта і таза	8	2	2			4
Тема 18. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями кінцівок.	8	2	2			4
Тема 19. Лікування хворого в хірургічному відділенні.	6		2			4

Оформлення документації.						
Разом за кредитом 4	30	6	10	-	-	14
Усього	120	20	40	-	-	60

5. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Концептуальні основи завдання хірургічної служби в Україні, обстеження пацієнта медичною сестрою, профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри. Гемостаз та тактика гемотрансфузії.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до хірургії. Основні завдання хірургічної служби в Україні. Охорона праці в галузі. Становлення та розвиток хірургії як науки. Вітчизняна та зарубіжна хірургія. Відкриття та досягнення.	
2.	Тема 2. Обстеження пацієнта медичною сестрою. Оволодіння методикою збирання паспортних даних. Заповнення паспортної частини амбулаторної картки і медичної картки стаціонарного хворого. Оволодіння методикою збирання основних скарг хворого, деталізація їх. Оволодіння методикою збирання історії теперішньої проблеми, анамнезу захворювання, анамнезу життя, в тому числі сімейного й алергологічного. Ознайомлення з методикою проведення огляду пацієнта, додатково користуючись таблицями, слайдами, фільмами. Засвоєння методики пальпації. Пальпація шкіри, лімфатичних вузлів, грудної клітки, органів черевної порожнини (поверхнева і глибока). Визначення пульсу і його характеристика. Ознайомлення з методикою порівняльної перкусії легенів; визначення відносної тупості серця. Ознайомлення з методикою аускультації легенів і серця. Обхід хворих хірургічного відділення з метою збирання паспортних даних, основних скарг, анамнезу. Демонстрація викладачем і засвоєння студентами методів сестринського об'єктивного обстеження хворих (у відділенні або на амбулаторному прийомі) з різною хірургічною патологією: огляду, пальпації, перкусії й аускультації. Відпрацювання навичок спілкування і взаємовідносин у системі медична сестра—пацієнт—сім'я пацієнта.	2
3.	Тема 3. Профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри. Приготування і підготовка до стерилізації хірургічних інструментів, білизни, перев'язувального матеріалу, гумових виробів та апаратів з оптичною системою. Способи укладання однорідного та різноманітного матеріалу, маркування, транспортування і зберігання стерилізаційних коробок (біксів). Стерилізація тазів для оброблення рук. Техніка оброблення рук за методом Спасокукоцького-Кочергіна, розчинами первомуру (С-4), хлоргексидину біглюконату, стериліуму та іншими сучасними препаратами. Самостійне надягання стерильного халата, маски, гумових рукавичок, а також знімання використаного одягу та рукавичок. Ознайомлення з фізичними і хімічними властивостями антисептичних речовин. Ознайомлення з методиками стерилізації та зберігання шовного	4

	<p>матеріалу. Приготування перев'язувального матеріалу, білизни, халатів, масок і рукавичок до стерилізації та укладання їх у стерилізаційні коробки. Завантаження парового стерилізатора автоклава, спостереження за ходом стерилізації та розвантаження. Контроль стерилізації. Підготовка хірургічних інструментів до стерилізації після чистих і гнійних операцій. Контроль оброблення на залишки крові та мийного розчину. Режим стерилізації з урахуванням анаеробної інфекції, гепатиту В і СНІДу.</p>	
4.	<p>Тема 4. Гемостаз Засвоєння способів спинення кровотечі: накладання джгута або джгута-закрутки, стискальної пов'язки, пальцевого притиснення артерії, тугої тампонади рани, накладання кровоспинного затискача на судини і перев'язування їх у рані та на протязі (на фантомі), охолодження. Принципи й тактика надання першої медичної допомоги під час зовнішніх і внутрішніх кровотеч, шоківий індекс, оцінювання стану хворого. Транспортування і госпіталізація. Клінічний аналіз перебігу хвороби пацієнта та аналіз медичних карток, особливості консервативного й оперативного лікування. Робота в операційній, перев'язувальній, маніпуляційній: ознайомлення з остаточним гемостазом за допомогою фізичних, хімічних і біологічних методів. Участь у проведенні інструментального обстеження і догляду захворими в стаціонарі.</p>	
5.	<p>Тема 5. Тактика медсестри при гемотрансфузії. Визначення груп крові системи АВ0 стандартними та цоліклональними сироватками анти-А і анти-В. Визначення резус-належності сироваткою анти-Д. Проведення проб на сумісність крові донора та реципієнта. Визначення придатності консервованої крові та її препаратів. Участь у визначенні групи крові та резус-належності донора і хворого, проведення проб на індивідуальну сумісність, резус-сумісність, біологічної проби. Догляд за хворими під час і після переливання крові. Участь у заповненні документації. Робота в маніпуляційному кабінеті та пункті взяття крові.</p>	4
<p><i>Кредит 2. Лікування хворого у хірургічному відділенні. Доопераційний та післяопераційний період. Поняття анестезії та премедикації.</i></p>		
6.	<p>Тема 6. Знеболювання в діяльності медичної сестри Вивчення апаратури для наркозу, правил техніки безпеки і роботи з наркозними та дихальними апаратами. Ознайомлення з основними лікарськими засобами для загальної і місцевої анестезії. Способи забезпечення прохідності дихальних шляхів і боротьби з можливими ускладненнями знеболювання. Оцінювання ефективності реанімаційних заходів. Ознайомлення та участь у приготуванні стола анестезіолога, веденні наркозної картки, спостереженні за життєво важливими функціями організму: ЦНС, диханням і серцево-судинною системою. Засвоєння навичок надання першої допомоги під час блювання, регургітації, асфіксії, зупинки серця. Участь у проведенні місцевої анестезії та новокаїнової блокади хірургічним хворим. Робота у відділенні інтенсивної терапії, виконання</p>	2

	призначень лікаря та догляд за хворими.	
7.	Тема 7. Неоперативна та оперативна хірургічна техніка. Мета і принципи транспортної іммобілізації. Особливості використання штатних шинних комплектів. Особливості використання пневмошин. Гіпсові пов'язки. Властивості та якість гіпсу. Види гіпсових пов'язок. Правила накладання гіпсових пов'язок. Засвоєння техніки накладання м'яких пов'язок: на голову й шию, грудну клітку і плечовий суглоб, ділянку живота і таза, верхню та нижню кінцівки. Ознайомлення із застосуванням бандажа та суспензорія, еластичних і трубчастих бинтів. Робота медичної сестри в чистій та гнійній перев'язувальних. Поняття про хірургічну операцію та оперативну хірургію. Види хірургічних операцій: залежно від терміновості, за методами видалення патологічного вогнища, реконструктивні та пластичні. Сучасні загальні хірургічні інструменти: для розсікання і зшивання тканин, для захоплення і фіксації, для розширення рани, спинення кровотечі. Спеціальні інструменти для операцій на окремих органах. Елементи операцій: розсікання тканини, гемостаз, фіксація тканин, видалення патологічного вогнища, з'єднання та дренивання рани. Вивчення хірургічних інструментів — загальних і спеціальних. Складання наборів інструментів для операцій на кістках, органах черевної та грудної порожнин, для трепанації черепа, трахеостомії, первинного хірургічного оброблення рани, скелетного витягання, венесекції. Формування пакетів для тимчасових невідкладних оперативних втручань. Робота медичної сестри в операційній і перев'язувальній. Участь медичної сестри у підготовці та відборі інструментів для операцій. Використання загальних хірургічних інструментів під час роботи в перев'язувальній і догляду за хворими.	2
8.	Тема 8. Догляд за хворими в передопераційний період. Участь у підготовці до планової й ургентної операцій. Проведення премедикації. Підготовка операційного поля. Транспортування хворих в операційну.	2
9.	Тема 9. Догляд за хворими в післяопераційний період. Робота у відділенні реанімації й інтенсивної терапії, у хірургічному відділенні. Профілактика ускладнень після операцій, виконання призначень лікаря. Ознайомлення з функціонально-діагностичною апаратурою і лабораторним контролем за хворими. Документація ВРІТ та участь у її веденні.	2
10.	Тема 10. Загальні проблеми під час догляду за хворими із хірургічною інфекцією. Участь у проведенні активного хірургічного втручання в разі гнійних захворювань. Взяття посіву з ран для визначення мікрофлори, чутливості до антибіотиків. Перев'язування хворих, допомога під час операцій, розтинів абсцесів, некротомії. З'ясування клінічних ознак у разі гострих специфічних інфекційних захворювань за медичними картками стаціонарних хворих. Профілактичні заходи і застосування специфічних сироваток. Хірургічне оброблення укушених ран. Демонстрація й аналіз рентгенограм з ураженням кісток і суглобів хворих на хірургічний туберкульоз. Особливості	2

	догляду за хворими.	
Кредит 3. Поняття про травму. Закриті та відкриті механічні ушкодження. Електротравма. Онкохворі.		
11.	Тема 11. Синдром порушення кровообігу, змертвіння, виразки, нориці Участь медичної сестри в перев'язках хворих з некрозами та гангренами у випадку облітеруючого захворювання судин, з виразками і норицями. Догляд за хворими з некрозами, бинтування нижніх кінцівок після венектомії, зняття швів. Підготовка хворих і проведення фістулографії. Профілактика пролежнів.	2
12.	Тема 12. Закриті та відкриті механічні ушкодження. Робота в травматологічному відділенні. Клінічний аналіз перебігу хвороби у пацієнтів з різними ушкодженнями, обговорення питань діагностики, клінічної картини, обсягу надання першої медичної допомоги на етапах евакуації. Ознайомлення з різними методами лікування й участь у маніпуляціях та оперативних втручаннях. Догляд за травматологічними хворими. Демонстрація й аналіз рентгенограм травматологічних хворих. Робота в операційній та перев'язувальній. Участь у накладанні й знятті гіпсових пов'язок. Підготовка шини Белера, інструментів для скелетного витягання тензійними апаратами. Робота в чистій та гнійній перев'язувальній, травматологічному пункті. Проведення перев'язок, зняття швів у хворих після операції. Відпрацювання підбору необхідних інструментів для первинного хірургічного оброблення ран. Лікування потерпілих з гнійними ранами залежно від фази ранового процесу. Накладання м'яких клеолових і бинтових пов'язок.	2
13.	Тема 13. Термічні ушкодження. Електротравма. Відпрацювання практичних навичок з надання першої медичної допомоги потерпілим, визначення глибини та площі опіку. Клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з опіками, відмороженнями. Обговорення питань клінічної картини, діагностики, надання першої медичної допомоги на догоспітальному етапі. Догляд за хворими з опіками і відмороженнями. Проведення некротомії та перев'язок. Демонстрування та клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з електротравмою. Проведення лікувальних заходів в умовах відділення реанімації та інтенсивної терапії.	2
14.	Тема 14. Догляд за онкологічними хворими Клінічний аналіз і демонстрація хворих з доброякісними та злоякісними пухлинами. Організація диспансеризації населення. Догляд за хворими. Участь у проведенні діагностичних і лікувальних маніпуляцій, операцій, перев'язок. Профілактика пролежнів, лікування їх. Специфіка спілкування медичного персоналу з хворими онкологічних стаціонарів.	2
15.	Тема 15. Догляд за хворими із захворюваннями та ушкодженнями голови та шиї. Клінічний аналіз перебігу хвороби в пацієнтів з ушкодженнями і захворюванням голови, лица, шиї. Засвоєння студентами клінічних ознак черепно-мозкової травми і навичок надання першої медичної допомоги, проведення дегідратаційної	2

	терапії.	
Кредит 4. Хірургічний процес при: ушкодження черевної порожнини, ушкодження прямої кишки, порушенні сечової та статеві системи, хребта і таза та ушкодження кінцівок.		
16.	<p>Тема 16. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів грудної клітки.</p> <p>Аналіз перебігу хвороби у пацієнтів з ушкодженнями та захворюваннями органів грудної порожнини. Відпрацювання навичок розпізнавання патології, надання першої медичної допомоги на догоспітальному етапі. Удосконалення техніки іммобілізації у випадку перелому ребер, ключиці, накладання оклюзійної пов'язки, підготовка сифонного дренажу за Бюлау для дренивання плевральної порожнини.</p> <p>Догляд за хворими, участь у проведенні діагностичних і лікувальних маніпуляцій, операцій, перев'язок.</p>	4
17.	<p>Тема 17. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів черевної порожнини та ушкодженнями прямої кишки</p> <p>Засвоєння методик обстеження хворих із хірургічними захворюваннями органів черевної порожнини. Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів, підготовка їх до гастроскопії, ультразвукового та рентгенологічного дослідження. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях. Присутність на операціях, робота в перев'язувальній. Складання набору інструментів для лапаротомії. Удосконалення навичок догляду за хворими після операцій на шлунку, жовчному міхурі, кишках і підшлунковій залозі. Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів із різними захворюваннями органів черевної порожнини. Відпрацювання навичок розпізнавання гострих хірургічних захворювань, знання необхідних лабораторних і спеціальних методів дослідження. Надання першої допомоги. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях, операціях і перев'язках. Аналіз медичних карток стаціонарних хворих з атиповою клінічною картиною. Аналіз перебігу хвороби в пацієнтів із захворюваннями прямої і товстої кишок. Відпрацювання студентами навичок застосування ректального дзеркала і ректороманоскопа, підготовка кишкового каналу до іригоскопії, колоноскопії. Особливості догляду за проктологічними хворими після операцій на товстій і прямій кишках, заміна калоприймача, оброблення колостоми.</p>	2
18.	<p>Тема 18. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів сечової та статеві систем та ушкодженнями хребта і таза</p> <p>Ознайомлення з інструментальними та спеціальними методами дослідження урологічних хворих. Обстеження хворих і обговорення тактики у випадку урологічної патології. Проведення катетеризації сечового міхура у чоловіків і жінок. Підготовка хворих до екскреторної урографії, пієлографії, УЗД. Участь у діагностичних і лікувальних маніпуляціях, операціях і перев'язуваннях. Догляд за урологічними хворими після операції на органах сечової і статеві</p>	2

	систем. Дослідження хребта. Ушкодження хребта: компресійні переломи, переломовивихи; симптоми, методи діагностики та лікування. Ушкодження таза і тазових органів: класифікація, клінічні ознаки, особливості надання першої медичної допомоги та лікування. Синдром тривалого роздавлювання: клінічна картина, розвиток процесу, принципи надання першої медичної допомоги і подальшого лікування.	
19.	<p>Тема 19. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями кінцівок. Аналіз перебігу захворювання, демонстрування хворих із судинною патологією. Проведення спеціальних проб для виявлення захворювань артерій і вен нижніх кінцівок.</p> <p>З'ясування методів консервативного й оперативного лікування.</p> <p>Участь у проведенні спеціальних методів дослідження тематичних хворих. Догляд за хворими після операцій на судинах, накладання еластичного бинта. Участь медичної сестри в перев'язуваннях хворих з гангренами, у випадку облітеруючого захворювання судин</p> <p>Лікування хворого в хірургічному відділенні. Оформлення документації.</p> <p>Участь у заповненні медичних карток стаціонарних хворих.</p> <p>Збирання анамнезу життя і захворювання. Вивчення місцевих проявів захворювання: огляд, перкусія, пальпація, аускультация та різні вимірювання симетричних частин тіла. Оцінювання результатів лабораторних та інших методів обстеження хворих. Аналіз медичних карток стаціонарних хворих, їхній зміст і особливості ведення.</p> <p>Вивчення документації постової сестри, ознайомлення з роботою перев'язувального, процедурного кабінетів.</p>	2
Всього		40

6. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
<i>Кредит 1. Концептуальні основи завдання хірургічної служби в Україні, обстеження пацієнта медичною сестрою, профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри. Гемостаз та тактика гемотрансфузії.</i>		
1.	Тема 1. Вступ до хірургії. Хірургія, як наука, що сформувалася. Основні засади та положення вітчизняної хірургії. Видатні постаті української хірургії.	4
2.	Тема 2. Обстеження пацієнта медичною сестрою. методика проведення опитування; заповнення паспортної частини амбулаторної картки та медичної картки стаціонарного хворого; методика проведення огляду; методика пальпації, перкусії, аускультация; оцінювання загального стану пацієнта; заповнення листка сестринського оцінювання стану пацієнта; методика міжособистісного спілкування.	2
3.	Тема 3. Профілактика хірургічної інфекції в діяльності медсестри. сухоповітряна стерилізація; приготування, підготовка до стерилізації	2

	та укладання в стерилізаційні коробки перев'язувального матеріалу, операційної білизни; стерилізація в паровому стерилізаторі; проведення контролю ефективності теплової стерилізації; підготовка до стерилізації та стерилізація гумових трубок, дренажів, катетерів; хімічна дезінфекція і стерилізація хірургічних інструментів; збереження стерилізованих матеріалів; дезінфекція і стерилізація тазів для підготовки рук до операції; підготовка рук за методом Спасокукоцького—Кочергіна; оброблення рук препаратами бактерицидної дії, такими як хлоргексидину біглюконат, С-4, стериліум, та іншими сучасними препаратами; термінова підготовка рук до операції; самостійне надягання стерильного халата, гумових рукавичок та маски на себе й на хірурга; знімання використаних рукавичок, халата, маски; підготовка операційного поля за методом Гроссіха—Філончикова.	
4.	Тема 4. Гемостаз клінічне визначення виду кровотечі та об'єму крововтрати; тимчасове спинення зовнішньої кровотечі механічними засобами: зміна положення тіла або кінцівок хворого для спинення кровотечі; накладання стискальної пов'язки; накладання джгута та джгута-закрутки; пальцеве притиснення артерії — плечової, сонної, стегнової, ліктьової, підколінної, скроневої, черевної; накладання затискача на судину; туга тампонада рани; накладання кровоспинного затискача на судину (на фантомі); накладання лігатури на судину (на фантомі); місцеве застосування хімічних і біологічних засобів гемостазу; застосування охолодження для гемостазу	6
5.	Тема 5. Тактика медсестри при геотрансфузії. визначення груп крові за допомогою стандартних сироваток і цоліклонів анти-А та анти-В реагентів; визначення резус-фактора крові експрес-методом; проведення проб на сумісність еритроцитної маси донора та реципієнта (на індивідуальну та резус-сумісність, біологічної проби); догляд за хворими під час і після переливання еритроцитної маси та інших препаратів крові; ведення документації переливання препаратів крові та кровозамінників.	2
<i>Кредит 2. Лікування хворого у хірургічному відділенні. Доопераційний та післяопераційний період. Поняття анестезії та премедикації.</i>		
6.	Тема 6. Знеболювання в діяльності медичної сестри підготовка наркозної апаратури до роботи (перевірка готовності до роботи, стерилізація); правила роботи з газовими балонами та редукторами; проведення кисневої інгаляції через маску або носові катетери під час централізованої подачі кисню; підготовка до роботи стола сестри-анестезистки; перша допомога під час блювання, регургітації; перша допомога в разі механічних асфіксій; проведення місцевої холодової анестезії шкіри хлоретиллом; проведення місцевої анестезії за методом О.В. Вишневського, провідникової — за методом Лукашевича—Оберста.	4
7.	Тема 7. Неоперативна та оперативна хірургічна техніка. транспортна іммобілізація в разі ушкоджень і захворювань з використанням табельних і підручних засобів; транспортна	4

	<p>імобілізація пневмошинами; накладання м'яких захисних і лікувальних пов'язок на різні частини тіла з марлевих і трубчастих еластичних бинтів та підручних матеріалів; визначення якості гіпсу та приготування гіпсових бинтів і лонгет; замочування гіпсових бинтів і лонгет, допомога лікарям у накладанні гіпсових пов'язок; зняття нлі гіпсових пов'язок; складання наборів інструментів для первинного хірургічного оброблення ран; складання наборів інструментів для операцій на кістках; складання наборів інструментів для операцій на органах черевної порожнини; складання наборів інструментів для операцій на органах грудної порожнини; складання наборів інструментів для трепанації черепа; складання наборів інструментів для трахеотомії; складання наборів інструментів для скелетного витягання; складання наборів інструментів для венесекції; формування пакетів для тимчасових хірургічних втручань.</p>	
8	<p>Тема 8. Догляд за хворими в передопераційний період. підготовка хворого до планової операції; підготовка хворого до ургентної операції; проведення премедикації; транспортування хворого в операційну; оцінювання даних лабораторних і додаткових методів обстеження; проведення проб на чутливість до новокаїну та інших лікарських засобів.</p>	4
9	<p>Тема 9. Догляд за хворими в післяопераційний період. догляд за хворими в післяопераційний період; виявлення та участь у ліквідації ускладнень у післяопераційний період; виконання призначень лікаря; складання режиму, дієти, ЛФК для хворих у відділенні інтенсивної терапії; ведення документації.</p>	2
10	<p>Тема 10. Загальні проблеми під час догляду за хворими із хірургічною інфекцією. догляд за хворими; взяття матеріалу з ран для бактеріологічного дослідження; проведення проби на чутливість до антибіотиків; перев'язування хворих; участь в операціях; підготовка наборів для розтину гнояків; хірургічне оброблення ран; застосування специфічних сироваток; активно-пасивна профілактика правця; перша допомога хворим з укушеними ранами.</p>	2
<p>Кредит 3. Поняття про травму. Закриті та відкриті механічні ушкодження. Електротравма. Онкохворі.</p>		
11	<p>Тема 11. Синдром порушення кровообігу, змертвіння, виразки, нориці проведення профілактики пролежнів під час лікування хворих; догляд за хворими</p>	2
12.	<p>Тема 12. Закриті та відкриті механічні ушкодження. діагностика та надання першої медичної допомоги в разі ушкодження м'яких тканин; діагностика та надання першої медичної допомоги у випадку вивихів і переломів; участь у накладанні та знятті гіпсових пов'язок; догляд за хворими; підготовка наборів для операцій на кістках; перша допомога при ранах; проведення первинного хірургічного оброблення поверхнево розміщених ран м'яких тканин; проведення активно-пасивної профілактики правця; участь у лікуванні ран залежно від фази</p>	2

	ранового процесу.	
13.	Тема 13. Термічні ушкодження. Електротравма. перша допомога в разі термічних, хімічних опіків; перша допомога в разі електротравми; перша допомога в разі холодової травми, відмороження та загального замерзання; методика охолодження ушкодженої ділянки у випадку термічного опіку.	4
14.	Тема 14. Догляд за онкологічними хворими виявлення ознак пухлинного процесу; догляд за хворими; застосування правил етики та деонтології. участь у виконанні лікарських призначень; профілактика пролежнів.	4
15.	Тема 15. Догляд за хворими із захворюваннями та ушкодженнями голови та шиї. Перша допомога у випадку закритих і відкритих травм голови; перша допомога в разі кровотечі з носа; вправлення нижньої щелепи в разі вивиху; перша допомога у випадку загально мозкових симптомів хірургічних захворювань голови перша допомога в разі поранень шиї; перша допомога та невідкладне звільнення дихальних шляхів від сторонніх предметів гортані й трахеї. перша допомога у випадку механічної та опікової травми стравоходу.	2
<i>Кредит 4. Хірургічний процес при: ушкодження черевної порожнини. ушкодження прямої кишки, порушенні сечової та статеві системи, хребта і таза та ушкодження кінцівок.</i>		
16	Тема 16. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів грудної клітки. Перша допомога в разі закритого ушкодження грудної клітки; перша допомога в разі перелому ключиці та ребер; перша допомога в разі відкритого, закритого і напруженого пневмотораксу; діагностика пухлин грудної залози; догляд за хворими з дренажами у плевральній порожнині; участь у діагностиці та лікуванні запальних процесів грудної залози.	8
17.	Тема 17. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів черевної порожнини та ушкодженнями прямої кишки. Догляд за хворими; підготовка хворих до проведення ректороманоскопії, іригоскопії, колоноскопії; підготовка ректороманоскопа до обстеження; догляд за хворими із сигмо- та цекостомами	4
18.	Тема 18. Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями та ушкодженнями органів сечової та статеві систем та ушкодженнями хребта і таза Догляд за хворими з хірургічними захворюваннями кінцівок. Накладання еластичною бинта на нижні кінцівки; визначення прохідності глибоких вен нижніх кінцівок; догляд за хворими; виявлення пульсації на артеріях нижніх кінцівок.	4
19.	Тема 19. Лікування хворого в хірургічному відділенні. Оформлення документації. Обстеження хворого та діагностика хірургічних захворювань; заповнення медичної картки амбулаторного та стаціонарного хворого.	4
Всього		60

7. Самостійне навчально-дослідне завдання

Підготувати реферати з наступних питань:

1. Вклад М.І. Пирогова у розвиток хірургії.
2. Шляхи проникнення інфекції в рану. Поняття про внутрішньолікарняну інфекцію; профілактика її. Поняття про антисептику та асептику. Наказ № 720.
3. Фізична антисептика. Стерилізація, її методи. Контроль за стерильністю.
4. Оброблення операційного поля. Класифікація кровотеч. Гостра крововтрата, її критерії, клінічні ознаки.
5. Кровотечі в порожнини та порожнисті органи, їхні клінічні ознаки. Тимчасові й остаточні методи спинення кровотечі.
6. Лабораторні й інструментальні методи діагностики кровотеч.
7. Поняття про пов'язку та перев'язку. Види пов'язок.
8. Наркоз: поняття, види. Схеми інгаляційного наркозу. Стадії ефірного наркозу.
9. Ускладнення маскового інгаляційного наркозу.
10. Неінгаляційний наркоз, його переваги, недоліки. Речовини для наркозу.
11. Місцева анестезія. Види. Речовини для анестезії. Провідникова анестезія.
12. Анестезія змазуванням чи обприскуванням.
13. Інфільтраційна анестезія за методом О.В. Вишневського.
14. Спинномозкова і перидуральна анестезія. Методика, можливі ускладнення.
15. Поняття про групи крові. Поняття про резус-фактор.
16. Показання та протипоказання до гемотрансфузій. Ускладнення при переливанні крові.
17. Догляд за хворими до, під час і після гемотрансфузій.
18. Препарати крові. Характеристика. Показання до використання.
19. Профілактика зараження СНІДом в умовах стаціонару.
20. Кровозамінники. Характеристика їх.
21. Шляхи і методи введення інфузійних розчинів. Загальна схема трансфузій.
22. Консервація і зберігання крові.
23. Поняття про хірургічну операцію. Види хірургічних операцій. Методика обстеження хірургічного хворого. Документація. Деонтологічні аспекти в роботі.
24. Поняття про передопераційний період. Підготовка хворого до планової та екстреної операції.
25. Поняття про післяопераційний період. Профілактика ранніх і пізніх ускладнень.
26. Поняття про рани. Види ран. Принципи надання першої медичної допомоги в разі поранення. Активно-пасивна профілактика правця у випадку ушкодження. Транспортування потерпілого.
27. Первинне хірургічне оброблення поверхневих ран м'яких тканин, показання та протипоказання до операції. Можливі помилки під час оброблення ран. Принципи і техніка дренивання ран.
28. Загальні та місцеві ознаки нагноєння ран. Основні принципи місцевого лікування. Догляд за хворими з гнійними ранами залежно від перебігу ранового процесу.
29. Хірургічний шок. Причини, патогенез, клінічна картина, діагностика. Фази і стадії хірургічного шоку. Зміст протишокових заходів в умовах військових дій та

екстремальних ситуацій.

30. Травматизм. Види й профілактика травматизму. Поняття про ізольовані, змішані та комбіновані травми. Принципи надання першої медичної допомоги.
31. Закриті механічні травми тканин (забій, розтягнення, розрив, струс і роздавлювання). Синдром тривалого роздавлювання. Симптоми, надання першої допомоги, транспортування. Особливості лікування.
32. Переломи кісток. Види, клінічні симптоми переломів. Роль медичної сестри у наданні першої допомоги в разі переломів. Принципи лікування у випадку переломів кісток.
33. Вивихи. Клінічна картина. Діагностика. Принципи лікування хворого з вивихом.
34. Опіки. Класифікація, визначення площі та клінічна картина опіків. Тактика під час надання першої допомоги. Принципи лікування хворих з опіками.
35. Електротравма. Загальна та місцева дія електричного струму, перша допомога у випадку електротравми. Показання до проведення серцево-легеневої реанімації.
36. Види холодової травми. Класифікація відморожень заступенем ушкодження. Клініка. Тактика медичної сестри в наданні першої медичної допомоги. Лікування та догляд за хворими з відмороженнями. Профілактика холодової травми.
37. Гостра гнійна хірургічна інфекція. Шляхи зараження. Профілактика та лікування окремих видів гнійно-запальних захворювань — фурункула, карбункула, абсцесу, флегмони, бешихи, остеомієліту, тромбофлебиту тощо.
38. Загальна гнійна хірургічна інфекція. Види сепсису. Клінічна картина та лікування. Септичний шок, клінічна картина, перша допомога, реанімаційні заходи.
39. Поняття про анаеробну інфекцію. Газова гангрена, правець. Клінічна картина. Профілактика анаеробної інфекції після поранень. Перша допомога у разі анаеробної інфекції. Комплексна терапія газової гангрени, правця.
40. Хірургічний туберкульоз та його форми. Клінічна картина, діагностика та лікування кістково-суглобового туберкульозу.
41. Поняття про доброякісні та злоякісні пухлини, їхня класифікація. Клінічна картина доброякісних і злоякісних пухлин, профілактика та лікування. Організація онкологічної служби в Україні. Значення загальної диспансеризації в ранній діагностиці пухлин.
42. Уявлення про некроз. Причини. Суха та волога гангрена. Місцеві та загальні прояви. Профілактика і лікування, догляд за хворими після операції.
43. Закрита черепно-мозкова травма. Діагностика струсу і здавлювання головного мозку. Перша допомога, транспортування. Принципи лікування хворих. Перелом склепіння й основи черепа. Діагностика та перша допомога. Особливості транспортування хворих.
44. Травми шиї, відкриті та закриті ушкодження м'яких тканин та органів шиї. Діагностика ушкоджень. Профілактика повітряної емболії при пораненнях вен шиї.
45. Опіки стравоходу. Клінічна картина. Тактика медичної сестри під час надання першої допомоги. Принципи лікування хворих з опіками стравоходу. Особливості догляду за хворими з гастростомою.
46. Механічна травма грудної клітки: забиття, струс, здавлювання. Діагностика. Тактика медичної сестри під час надання першої медичної допомоги хворим з травмою грудної клітки. Лікування. Поняття про пневмоторакс. Види пневмотораксу. Тактика медичної сестри в наданні першої медичної допомоги хворим з пневмотораксом. Лікування та догляд за хворими.

47. Запальні захворювання грудної залози. Симптоми, лікування хворих, догляд, профілактика маститу.
48. Переломи ребер. Симптоми множинних і подвійних переломів ребер. Перша допомога, особливості транспортування.
49. Доброякісні та злоякісні пухлини грудної залози. Симптоми, диференціальний діагноз. Лікування хворих з пухлинами грудної залози. Профілактика онкологічних захворювань грудної залози.
50. Закриті й відкриті ушкодження легень, серця, магістральних судин. Діагностика, перша допомога, особливості транспортування хворих, догляд за хворими.
51. Захворювання стравоходу, рак стравоходу. Варикозне розширення вен стравоходу. Клінічна картина. Лікування, догляд за хворими. Надання першої допомоги в разі кровотечі з вен стравоходу.
52. Черевна грижа: клінічна картина, діагностика, лікування догляд за хворими. Перша допомога і показання до госпіталізації, особливості транспортування. Показання до оперативного лікування.
53. Механічна травма живота. Діагностика. Гострий живіт у разі травми живота. Перша допомога й показання до госпіталізації. Особливості транспортування. Показання до оперативного лікування, догляд за хворими.
54. Гострий перитоніт. Причини, симптоми, діагностика. Перитоніт місцевий і загальний. Догляд за хворими після операції. Перша допомога й показання до оперативного лікування. Особливості транспортування. Гострий апендицит. Клінічна картина, діагностика, лікування. Догляд за хворими в післяопераційний період.
55. Шлунково-кишкові кровотечі. Причини кровотечі в порожнинні органи. Діагностика кровотеч. Невідкладна допомога. Консервативні й оперативні методи лікування, догляд за хворими.
56. Гостра непрохідність кишок. Діагностика, перша допомога, особливості транспортування, показання до оперативного лікування, догляд за хворими.
57. Ускладнення виразкової хвороби шлунка та дванадцятипалої кишки. Діагностика, перша допомога, показання до госпіталізації, консервативне та оперативне лікування хворих. Особливості догляду за хворими з дренажем черевної порожнини. Гострий холецистит. Гострий панкреатит. Клінічна картина, діагностика, особливості лікування. Тактика медичної сестри в разі гострого холециститу та панкреатиту.
58. Запальні захворювання прямої кишки та прилеглих донеї тканин. Клінічна картина і діагностика, консервативне й оперативне лікування. Геморой. Діагностика та лікування. Особливості догляду за хворими в проктологічному відділенні. Пухлини товстої і прямої кишок. Діагностика та лікування. Роль профілактичних обстежень у ранній діагностиці пухлин. Особливості догляду за хворими зі штучними норицями.
59. Закриті й відкриті ушкодження сечових і статевих органів. Клінічна картина, перша допомога та лікування. Особливості транспортування хворих з урологічними травмами, догляд за хворими. Аденома передміхурової залози. Клінічна картина, діагностика, лікування. Перша допомога в разі гострої затримки сечі. Особливості догляду за хворими з надлобковою сечовою норичею.
60. Перелом хребта. Діагностика ушкоджень хребців і спинного мозку. Перша допомога, транспортування та лікування. Клініка та діагностика. Переломи кісток таза. Ускладнення при переломах кісток таза. Діагностика, перша допомога, транспортування і лікування, догляд за хворими.

61. Переломи кісток плеча. Клінічна картина, перша допомога, лікування. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів. Переломи кісток передпліччя, кисті і пальців. Першадопомога, транспортування і лікування, іммобілізація.
62. Перелом стегна. Клінічна картина, перша допомога в разі відкритих переломів. Переломи кісток гомілки та пальців стопи. Особливості надання першої допомоги у випадку відкритих переломів.
63. Запальні захворювання верхньої кінцівки. Панарицій. Принципи оперативного лікування, догляд за хворими. Облітеруючі захворювання судин нижньої кінцівки. Діагностика, клінічна картина, перша допомога, принципи лікування, догляд за хворими. Запальні захворювання нижньої кінцівки. Гнійний артрит. Діагностика, перша допомога, лікування, догляд за хворими. Остеомієліт кісток нижньої кінцівки.
64. Вогнепальні поранення. Ушкодження тканини тіла в разі вогнепального поранення.
65. Дотримання правил техніки безпеки. Знищення тазезараження предметів, забруднених кров'ю.

8. Методи навчання

При організації навчального процесу з даної дисципліни використовуються методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- в аспекті передачі і сприйняття навчальної інформації: словесні (розповідь, лекція, бесіда); наочні (ілюстрація, демонстрація); практичні (досліди, вправи, відпрацювання навичок в аудиторіях, оснащених тренажерами та стимуляторами, лікарнях, реферати).
- в аспекті логічності, мислення: пояснювально-ілюстративні; репродуктивні; проблемного викладу; індуктивні та дедуктивні; частково-пошукові; дослідницькі.
- в аспекті управління навчанням: навчальна робота під керівництвом викладача; самостійна робота.

9. Методи контролю

Контрольні заходи, які проводяться в університеті визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти і забезпечують своєчасне коригування навчального процесу. Протягом семестру проводиться поточний контроль. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів за визначеною темою (навчальним елементом). Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачами та студентами, управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як викладачем – для коригування методів і засобів навчання, - так і студентами – для планування самостійної роботи. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, виступів студентів при обговоренні теоретичних питань, а також у формі тестування. Система оцінювання сформованих компетентностей студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється на практичних заняттях під час усного опитування, розгляду ситуацій, виконання практичних завдань та ін. за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, чинною нормативною базою, а також статтями у періодичних виданнях, в яких висвітлені питання, що розглядаються;
- вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- логіка, структура, стиль викладання матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;
- правильність виконання практичних завдань.

Самостійна робота студентів з дисципліни «Клінічне медсестринство в хірургії» повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;
- вміння застосовувати набуті знання на практиці;
- володіння розумовими процесами;
- мобільність і критичність мислення;
- володіння засобами обробки інформації;
- здібність до творчої праці.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання поза аудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних і лабораторних заняттях.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи є розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою студентів.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Підсумковий контроль забезпечує оцінку результатів навчання студентів певного освітньо-кваліфікаційного рівня на проміжних або заключному етапах їх навчання. Він включає семестровий контроль – залік.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Розподіл балів, які отримують студенти під час аудиторних занять та самостійної роботи впродовж семестру, наведений в таблиці 1.

Під час заліку застосовується наступна шкала оцінювання:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Навчально – методичний комплекс дисципліни.

2. Методичні вказівки для виконання практичних, самостійних занять з дисципліни «Клінічне медсестринство в хірургії» студентами денної форм навчання галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 223 «Медсестринство». Миколаїв. 2019. 95 с.

12. Рекомендована література

Губенко І.Я., Шевченко О.Т., Бразолій Л.П., Апишай В.Г. Медсестринський процес: Основи сестринської справи та клінічного медсестринства. К.: Здоров'я, 2001. 208 с.
Інструкція з профілактики внутрішньолікарняного та професійного зараження ВІЛ-інфекцією (витяг з наказу МОЗ України № 120 від 25.05.2003 р.).

Кіт О.М., Ковальчук О.Л., Пустовойт Г.Т. Медсестринство в хірургії. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 496 с.

Ковальчук О.Л., Сабадишин Р.О., Маркович С.В. Медсестринство в хірургії. Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. 480 с.

Методические рекомендации по применению дезинфицирующих средств, разрешенных к применению в Украине. Одесса, 2005.

Навчальний посібник з хірургії в модулях: навч. посібн. /За ред. Л.М. Ковальчука. К.: Медицина, 2011. 480 с.

Наказ МОЗ і АМН України від 02.04.2002, № 127/18 “Інструкція про порядок проведення діагностики лікарської алергії”.

Онкологія: підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. / Б.Т. Зілінський, Н.А. Попадько, А.І. Гнатишак, О.О. Галай та ін. К.: Здоров'я, 2004. 528 с.

Приказ от 12.07.1989 г. № 408 МЗ СССР “О мерах по снижению заболеваемости вирусным гепатитом”.

Роздольський І.В. Невідкладні стани в хірургії: підручник, 2-ге вид., стер. К.: Медицина, 2009. 144 с.

- Сабадишин Р.О., Гашинський І.В., Маркович О.В.* Коледжна хірургія. Рівне, 2003. 783 с.
- Хірургія / Хіміч С.Д., Герич І.Д., Сипливий В.О. та ін.; за ред. С.Д. Хіміча.* К.: Здоров'я, 2004.
- Хірургія: підручник / О.Ю. Усенко, Г.Б. Білоус, Г.Й. Путинцева.* К.: Медицина, 2010. 400 с.
- Шегедин М.Б., Шустакевич С.Ф.* Медсестринство вхірургії: навч. посібн. К.: Медицина, 2008. 120 с.
- Додаткова*
- Ваврик Ж.М.* Лекція з хірургії. Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. 444 с.
- Вітенко І.С., Дутка Л.М., Зіменковська Л.Я.* Основи загальної і медичної психології. К.: Вища шк., 1991.
- Губенко І.Я., Шевченко О.Т., Бразолій Л.П., Апишай В.Г.* Медсестринський догляд за пацієнтом. К.: Здоров'я, 2000. 248 с.
- Жученко С.П., Желіба М.Д., Хіміч С.Д.* Загальна хірургія. К.: Здоров'я, 1999. 488 с.
- Інфекційний контроль у медичних закладах: навч. посіб. /42 За заг. кер. Губенко І.Я.* Черкаси, 2003. 44 с.
- Касевич Н.М.* Практикум із сестринської справи: навч. посібн. К.: Здоров'я, 2005. 464с.
- Ковальчук Л.Я. та ін.* Анестезіологія, реаніматологія та інтенсивна терапія невідкладних станів: навч. посібн. Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. 324 с.
- Надахівська Н.І.* Посібник з хірургії. К.: Здоров'я, 2001. 136 с.
- Олійник П.В., Гасюк Г.Д.* Медичні інструменти. Львів:Світ, 1996. 152 с.
- Основи догляду в домашніх умовах: навч. посібн. Для патронажних медичних сестер / За заг. ред. І.Т. Усіченка, А.В. Царенка, С.А. Місяка.* Тернопіль: Укрмедкнига, 2000. 372 с.
- Психологія кризових станів: навч. посібн. / Шевченко О.Т.* К.: Здоров'я, 2005. 120 с.
- Руководство по скорой медицинской помощи / Под ред. Л.П. Хищенко.* К.: Здоров'я, 1991. 352 с.
- Трубніков В.Ф.* Військово-польова хірургія. Харків: Вид-во ХДМУ, 1995. 376 с.
- Чепкий Л.П., Ткаченко Р.О.* Анестезіологія, реаніматологія та інтенсивна терапія: підручник. К.: Вища шк., 2004. 334 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Президент України – www.prezident.gov.ua.
2. Верховна Рада України – www.rada.gov.ua.
3. Кабінет Міністрів України – www.kmu.gov.ua.
4. Міністерство охорони здоров'я України – <http://www.moz.gov.ua>.
5. Міністерство інфраструктури України – www.mtu.gov.
6. Державна служба України з надзвичайних ситуацій – www.dsns.gov.ua.
7. Міністерство юстиції України – www.minjust.gov.ua.
8. Державний комітет статистики України – www.ukrstat.gov.ua.
9. Національна бібліотека ім. В.І.Вернадського – www.nbuv.gov.ua.
10. Організація об'єднаних націй – www.un.org/russian/esa/index.html.